

1965); *Dürûs fi târihi'l-felsefe* (İbrâhim Medkûr ile birlikte, Kahire 1946); *Târîhu'l-felsefeti'l-hadîse* (Kahire 1949, 1965, 4. baskı); *el-'Aql ve'l-vücûd* (Kahire 1956, 1964); *et-Tabî'a ve mâ ba'de't-tabî'a* (Kahire 1959, 1966); *el-Mu'cemü'l-felsefî* (Kahire 1966). Yûsuf Kerem, Alexander Koyre'nin Mısır'da verdiği üç konferansı *Şelâşü dürûs fi Dikârt* (Kahire 1937), A. Lalande'in Kahire Üniversitesi'nde verdiği konferansları da *Nefsiyyetü'l-ahkâmî't-takvîmiyye* (Kahire 1929) adıyla Arapça'ya çevirerek Fransızca metinleriyle birlikte yayımlamıştır. Ayrıca *Cercle Thomiste*'te, 1934-1948 yılları arasında çoğu Fransızca olmak üzere din ve felsefeyle ilgili küçük hacimli on üç makalesi neşredilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Yûsuf Kerem: *Müfekkiran 'Arabîyyen ve mü'erihân li'l-felsefe* (nşr. Âtif el-İrâkî), Kahire 1988; G. C. Anawati, "A propos d'un mémorial: L'oeuvre philosophique du prof. Youssef Karam (1886-1959)", *Miscellanea Arabica et Islamica* (ed. F. de Jong), Leuven 1993, s. 209-220; Âtif el-İrâkî, *el-'Aql ve't-tenvîr fi'l-fikri'l-'Arabîyyi'l-mu'âşir*, Beyrut 1999, s. 219-227.

SAİD MURÂD

KEREM İLE ASLI

Türk halk hikâyesi.

Günümüze kadar sözlü ve yazılı olarak gelen Kerem ile Aslı hikâyesinin yüzlerce varyantı vardır. Bilinen en eski tarihli yazmalardan biri olan *Mecmûatü'l-letâif sandûkatü'z-zerâif* adlı cönkteki varyantına göre hikâyenin konusu şöyledir: Halep'te yaşayan çok zengin bir bey, çocuğu olmadığı için mutsuzdur. Bir gün yaşlı bir derviş ona, eşinin Ayazma Çeşmesi başında yemesini tembihlediği bir elma verir ve gözden kaybolur. Bunun üzerine bey tellâlar çağırıp halkı çeşmenin başına toplar. Bu sırada çocuğu olmayan bir keşişin karısı durumu öğrenince beyin hanımına yalvarır, elmanın bir parçasını da kendisine vermesini ister. Çocuklar ayrı cinsten olursa evlendireceklerine dair sözleşerek elmanın bir parçasını keşişin karısı alır. Dokuz ay sonra beyin bir oğlu, keşişin de bir kızı olur. Oğlana Mirza Bey, kıza Han Sultan adını verirler. Dört yaşına kadar özel dadılarla büyütülen Mirza Bey, Sofu adlı arkadaşıyla birlikte özel hocalardan eğitime başlar. On dört yaşına gelince arkadaşı Sofu yeterli derecede ilim öğrendiklerini, artık ata binip avlanmaları gerektiğini söyler. Böylece at bin-

meye, ok atmaya ve avlanmaya başlarlar.

Günün birinde Mirza Bey rüyasında gördüğü bir kıza âşık olur. Ertesi gün Sofu ile çıktıkları avda Mirza Bey'in şahinin kovaladığı kuş bir bahçeye girer. Mirza Bey de şahini takip ederek bahçeye girince rüyasında gördüğü kıza rastlar. "Rüyamın aslı bu kızdır" der ve onu yanağından öper. Kız, "Kerem eyle, beni rüsvâ etme" diye yalvarır. Bundan sonra kızın adı Aslı, Mirza Bey'inki Kerem olur. Bu olayın ardından Kerem yemeden içmeden kesilir, kimse derdini bilemez. Kerem'in babası oğlunun derdini öğrenmek için tabiplere ve hocalara başvurursa da kimse derdine çare bulamaz. Sonunda yaşlı bir kadın derdinin aşk olduğunu farkederek ve Kerem'den kızın adını öğrenir. Kerem'in babası keşişi çağırarak Aslı'yı oğluna ister. Keşiş korktuğu için kızını vermeye razı olursa da annesi bir müslümana kızını vermek istemediğinden gizlice başka bir şehre kaçarlar. Bu olaydan sonra Kerem'le dostu Sofu'nun onların peşine düşmesiyle hikâye yeni bir boyut kazanır; bir kaçma-kovalama başlar, zaman zaman karşılaşılırsa da kavuşmaları mümkün olmaz.

Bu kovalama sırasında Kerem ile Sofu'nun başına çeşitli olaylar gelir. Öte yandan Kerem'in yanık türküleri ilâhî bir anlam kazanmıştır. Duaları kabul edilen Kerem canlı cansız bütün varlıklarla konuşabilmekte, bu varlıklar da ona cevap vermektedir. Aslı'nın gittiği yerleri onlardan öğrenen Kerem'in artık silâhî türküleridir; kılıç kullanmaz, ok atmaz; türkülerindeki ilâhî güçle bütün zorlukları yener. Keşişin Kayseri'ye yerleştiğini ve Aslı'nın annesinin dişçilik yaptığını öğrenince dişini çekirmek bahanesiyle evlerine girer. Kadın Kerem'in başını Aslı'nın dizine koyarak dişini çekmeye çalışır. Kerem, Aslı'nın dizinde daha fazla kalabilmek için otuz iki dişini çektirir. Sonunda Aslı onu tanısa da ilgisiz davranır. Kerem de aşkının yarısını Aslı'ya vermesi için Tanrı'ya dua eder. Bunun üzerine Aslı yaptıklarına pişman olup aşk ateşine düşer. Durumu öğrenen keşiş Kerem'i Kayseri valisine şikâyet eder. Kerem yakalanıp öldürüleceği sırada valinin kız kardeşinin yardımı ile kurtulur ve Aslı ile evlenir. Ancak keşiş Aslı'ya sihirli bir elbise giydirmiştir. Gerek gecesi Kerem sabaha kadar uğraştığı halde düğmeleri çözemez. Sonunda bir ah çeker, içinden bir alev çıkar ve yanıp kül olur. Aslı da saçlarını süpürge yapıp külleri toplarken tutuşarak yanar.

Diğer halk hikâyeleri gibi Kerem ile Aslı hikâyesi de nazım-nesir karışıktır. Bu hikâyedeki şiirlerin her biri bir epizoda bağlıdır. Müstakil gibi görünen bazı şiirlerin de başlangıçta bir epizoda bağlı olduğu söylenebilir. Koşma ve semâî nazım biçimiyle söylenmiş şiirlerde diğer benzerlerinde görüldüğü gibi kafiye ve ölçü kusurları bulunmaktadır.

Başta Azerbaycan olmak üzere yurt dışında da oldukça geniş bir coğrafyada ilgi gören Kerem ile Aslı hikâyesi Türkmenistan, Kırım, Özbekistan, İran'ın Güney Azerbaycan ve Horasan bölgeleriyle Balkanlar'daki Türk kavimleri ve Türkler'e komşu olan Ermeni, Gürcü ve Lezgiler arasında canlı olarak yaşamaktadır (geniş bilgi için bk. Duymaz, s. 24-35).

Kerem ile Aslı hikâyesini Batılı araştırmacılar da inceleme konusu yapmıştır. Grünfeld Leopold tarafından litograf baskıların birinden seçilen on yedi şiir Almanca'ya çevrilerek *Anatolische Volkslieder aus der Kaba Dil* (Leipzig 1888) içinde yayımlanmıştır. Künos'un 1883 tarihli litograf baskıdan alıp Friedrich W. Radloff'un Proben serisinde neşrettiği 123 türkü ile G. Izrailov'un derleyip yayınladığı metinler de ilk çalışmalar olarak dikkati çeker (bk. bibl.). Künos ayrıca, Kerem ile Aslı'nın da içinde bulunduğu üç hikâyeyi Macarca'ya çevirerek "Türklerin Millî Romanları" adıyla neşretmiştir.

Türk halk hikâyeleri içinde yazma ve basma nüshası en çok bulunan hikâye Kerem ile Aslı'dır. Yazmalarda hikâyenin genellikle tamamına, bazan da bir bölümüne yer verilmiştir. Cönklerde ise daha çok Kerem ile Aslı hikâyesine ait manzum parçalar yer almaktadır. XIX. yüzyılın sonlarında Radloff'un çalışmalarından beri pek çok metin derlenmiştir. Şükrü Elçin 1949 yılında bir monografi yayımlamış, M. Fuad Köprülü, Pertev Naili Boratav, Cahit Öztelli, Mehmet Tuğru, Fikret Türkmen, Saim Sakaoğlu, Ali Duymaz gibi araştırmacılar da kitap ve makalelerinde konu üzerinde durmuşlardır. Bunların dışında Kerem ile Aslı hikâyesine dair birçok tez ve inceleme yapılmış (konusuyla ilgili geniş bibl. için bk. a.g.e., s. 5-24), şiir diliyle de yeniden kaleme alınmıştır (Mustafa N. Karaer, *Kerem ile Aslı*, İstanbul 1985, s. 207).

Kerem ile Aslı hikâyesi hacim olarak büyük hikâyeler grubuna sokulabilir. Hikâyenin oluştuğu yer ve tarih hakkında değişik görüşler ileri sürülmüş ve bu görüşler geniş bir şekilde tartışılmıştır

KEREM ile ASLI

(Duymaz, s. 201-217). Bunlardan hareketle hikâyenin XVI. yüzyıldan daha eskiye gidemeyeceği söylenebilir. Teşekkül yerinin ise Azerbaycan ve Doğu Anadolu bölgesi olması kuvvetle muhtemeldir.

Kerem'in şahsiyeti gerek âşık edebiyatında gerekse halk edebiyatı geleneğinde derin izler bırakmıştır. Kerem'in yanına modern edebiyat yanında çeşitli sanat dallarında da (opera, bale, sinema, resim vb.) yer verilmiş, türküleri halk arasında ve repertuarlarda kullanılmıştır. İki ayrı dine mensup kahramanların maceralarının işlenmesi de hikâyeye başka bir özellik kazandırmıştır. Anadolu'nun değişik yerlerinde rastlanan Kerem ve Aslı şeklindeki yer adları hikâyenin tesirinin bir başka göstergesidir. Halk müziğinde "Kerem havaları" önemli yer tutar. Yanık Kerem, kesik Kerem (Barak ağzı), kandilli Kerem, yedekli Kerem, zencirli Kerem gibi havalar Kerem ile Aslı hikâyesinin müzik kültürüne kazandırdığı ezgilerdir (bk. ÂŞIK MÜSİKİSİ). Kerem ile Aslı hikâyesi aydınlar üzerinde de etkili olmuştur. A(hmed) F(ahri)'nin yazdığı beş perdelik "Kerem ile Aslı" piyesi (İstanbul 1305) tiyatrolaştırılan halk hikâyelerinin ilk örneklerindedir. Fuat Hulûsi Demirelli hikâyeyi iki perdelik saz-kâr-opera haline getirmiştir (*Kerem ile Aslı-Halk İçin Temaşa*, 1335). Karagöz repertuarına da girdiği söylenen Kerem ile Aslı hikâyesi ayrıca filme alınmış ve Üzeyir Hacıbeyli tarafından opera olarak bestelenmiştir. Kerem ile Aslı, gerek Anadolu'da gerekse Anadolu dışında bazı yeni hikâyelerin oluşmasına da sebep teşkil etmiştir. Anadolu'da "Kerem'in Erzincan Bağları", Ermeniler arasında teşekkül eden "Hovannes ile Aşe Hikâyesi" bunlardan en tanınmış olanlarıdır.

BİBLİYOGRAFYA :

I. Künos, "Über die Volkspoésie der Osmanischen Türken", *Proben VIII*, Petersburg 1899, s. I- XLII (bu yazının ilk kısmının tercümesi için bk. "Anadolu Halk Edebiyatı" [trc. H. F.], *Halk Bilgisi Mecmuası*, I, Ankara 1928, s. 57-66); a.m.f., "Türkische Volksromane in Klein Asien III", *Ungarische Revue*, XIII/3, Budapest 1893, s. 304-316; M. E. Elekberov, *Kerem ile Esli*, Bakı 1913, tür.yer.; Fuat Hulûsi [Demirelli], *Kerem ile Aslı-Halk İçin Temaşa*, İstanbul 1335; Orhan Seyfi Orhon, *Kerem ile Aslı*, İstanbul 1934; *Âşık Kerem ile Aslı Han*, İstanbul 1943; B. A. Karryev, *Aslı-Kerem*, Aşgabad 1944; a.m.f., "Narodny Roman Aslı i Kerem", *Sovet Edebiyatı*, Aşgabad 1945, III, 97-103; Pertev Naili Boratav, *Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği*, Ankara 1946, s. 33, 40, 171; Eflâatun Cem Güney, *Kerem ile Aslı*, İstanbul 1959, s. 123-126; Ehliman Ahundov, *Esli ve Kerem*, Bakı 1960; *Aslı ve Kerem Hikâyeti*, Tebriz, ts. (Firdevsî Kitaphânesi); *Kerem ile*

Aslı (nşr. R. Georgiyeva), Sofya 1967; Amangül Durdıyeva, *Aslı-Kerem*, *Halk Dessanı*, Aşgabad 1965; Özege, *Katalog*, I, 83; II, 861; IV, 1846; Şevket Rado, *Kerem ile Aslı*, İstanbul 1972; Mehmet Kaplan, *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar, III: Tip Tahlilleri*, İstanbul 1991, s. 159-166; Şükrü Elçin, *Kerem ile Aslı Hikâyesi*, Ankara 2000, s. 11-31; Ali Duymaz, *Kerem ile Aslı Hikâyesi Üzerinde Mukayeseli Bir Araştırma*, Ankara 2001, s. 5-35, 201-217; G. Izrailov, "Esli-Kerem", *Sbornik Materialev dlya Opisanıya Mestnostey i Plemen Kavkaza*, XIII (1892), s. 110-128; M. Sadık, "Âşık Kerem Yanı mı Yanmadı mı?", *Maarif*, V/126, İstanbul 1309, s. 347; Sadettin Nüzhet [Ergun], "Âşık Kerem'in Şiirleri", *Halk Bilgisi Haberleri*, III/28, İstanbul 1933, s. 89-97; III/29 (1933), s. 134-142; IV/38 (1934), s. 36-41; Cahit Öztelli, "Kerem ile Aslı Hikâyesinin Yazarı Kimdir", *TFA*, V/117 (1959), s. 1888-1900; Fikret Türkmen, "Kerem Havaları", *TDEA*, V, 283; a.m.f., "Kerem ile Aslı", a.e., V, 283-285.

FİKRET TÜRKMEN

KERERÂNİLER

Bengal Sultanlığı'nın
1564-1576 yılları arasında
hüküm süren altıncı ve son hânedanı.

Hânedanın kurucusu Tâc Han Kererânî, Afgan kökenli (Pathan) olup Bengal Sultanlığı'nın Sûrî Afganlar kolunu kuran Şîr Şah'ın (1539-1545) kumandanlarından biridir. Tâc Han, Gevâliyâr'daki karışıklıklar sırasında (1553) Ganj nehri kıyısında câgîr* sahibi olan kardeşleri İmâd, Süleyman ve İlyâs ile birleşip halktan toplanan vergilere ve sultanın 100 filine el koyarak, bu arada köyleri de yağmalayarak ordusunu güçlendirdi ve on yıl içinde Bihâr'in güneydoğu kesimleriyle birlikte Batı Bengal topraklarının çoğunu ele geçirip 1564'te Bengal sultanı oldu. Tâc Han'ın aynı yıl ölmesi üzerine tahta kardeşi Süleyman Kererânî çıktı. Bengal Sultanlığı onun yönetiminde umulmadık bir şekilde büyüdü ve bir süre sonra Bâbürlü Devleti'nin karşısında Kuzeydoğu Hindistan'ın tek ve rakipsiz gücü haline geldi. Bâbürlüler'in Kuzey Hindistan'a hâkim olmasıyla buradaki Afganlılar güneye inerek Süleyman Şah'ın etrafında toplandılar. Diğer taraftan Bâbürlüler'in daha çok Orta ve Kuzey Hindistan'la ilgilenmeleri de onun iktidarının uzun ve istikrarlı olmasına yardım etti.

Süleyman Şah, takip ettiği akıllı siyasetle huzur getirdiği idaresi altındaki verimli topraklardan sağlanan yüksek geliri imar faaliyetlerinde ve hazinesini, ordusunu güçlendirmekte kullandı. Onun dış siyasette de özellikle Bâbürlüler'le olan

diplomatik ilişkilerinde başarı gösterdiği görülür; bunda keskin bir politik zekâyâ sahip sadık veziri Mian Lûdî Han'ın payı büyüktür. Süleyman Şah, Bâbürlü Sultanı Ekber Şah'ın sınır valileriyle sürtüşmeye girmekten kaçınma hususunda çok titiz davranmış, her sorunu dostluk içerisinde çözümlenmiştir. Ayrıca Ekber Şah'ın ismini daima hutbelerde okuttuğu gibi kendi adına ne para bastırmış ne de başka bir bağımsızlık işareti kullanmıştır. Buna rağmen diğer hükümdarlara sultanlığından tâviz vermemiştir. Kaynaklar ondan ilmi ve âlimleri koruyan, adalet ve cömertlikte ikinci Süleyman olan ve halkını barış ve huzur içerisinde yaşatan hükümdar diye bahsetmektedirler.

Süleyman Kererânî 980'de (1572) ölünce yerine büyük oğlu Bayezid geçti. Hiçbir yönden babasının yerini dolduramayan Bayezid'in geçimsiz karakteri Bâbürlüler'le ve devletteki Afgan ileri gelenleriyle arasının açılmasına ve sonuçta ölümüne sebep oldu; yaklaşık on sekiz aylık bir hükümdarlıktan sonra kayınbiraderi Hansu tarafından öldürüldü. Ancak Vezir Mian Lûdî de Hansu'yu yakalatarak öldürttü. Ardından tahta geçen Dâvud Han, Bengal'in diğer bölgelerini de hâkimiyeti altına aldı. Bu arada babasının zengin hazinesine ve güçlü ordusuna güvenerek kardeşi Bayezid'in Ekber Şah'a karşı başlattığı düşmanca davranışları daha ileri götürdü ve ona saygı göstermediği gibi kendi adına hutbe okutup para da bastırıldı. Diğer taraftan Bayezid zamanında gruplara ayrılan Afgan kumandanlarını birleştirmekte de zaafa düşüp içlerinden bazılarını tercih etmesi ona epeyce düşman kazandırdı. Dâvud'un bu olumsuz icraatı karşısında Afganlar'ın en büyük kumandanı Gucer Han, Bihâr'da Bayezid'in oğlunu hükümdar ilân etti. Dâvud ona karşı Vezir Mian Lûdî kumandasında bir ordu gönderdi. Ancak bu sırada Ekber Şah da Kererânî topraklarını istilâ amacıyla güçlü bir ordusunu Bihâr'a doğru harekete geçirdi. Bu durum karşısında Vezir Lûdî ve Gucer Han mücadelelerine son verip birlikte yürüttükleri müzakereler yoluyla Ekber Şah'ın kumandanı Mün'im Han'ı durdurdular. Fakat Dâvud'un Bâbürlüler'le iş birliği yaptığından şüphelenerek Vezir Lûdî'yi öldürmesi ve Ekber Şah'ın isteklerini reddetmesi üzerine tekrar harekete geçen Mün'im Han doğrudan onun üzerine yöneldi ve kendisini bulunduğu Hacıpûr'dan Bengal'e doğru kaçmaya mecbur bıraktı; bu kaçış sırasında birçok Af-